

ise kışlık olarak kaşmir, yazlık olarak da sof ve şâlî denilen kumaşları tercih etmişlerdir. Orta Asya'da kaba da (Ar. kabâ') denilen Türkmen cübbeleri genellikle ipek-pamuk karışımı, mavi, erguvan, kırmızı ve yeşil çubuklu açık renk kumaşlardan, kadın cübbeleri ise çuha, kadife, ipekli, bazan da deriden yapılmıştır. Kadın cübbeleri hemen daima, erkek cübbeleri de nâdiren sırma ve ibrişimle işlenmiştir.

Abbâsî halifesi tarafından Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'e siyah cübbe giydirildiği bilinmektedir. Memlûkler'de de kaba veya cübbenin üst elbisesi olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu devlette sultan, emîr ve askerler üst elbisesi olarak kırmızı, beyaz ve mavi renkte dar yenli kaba giyerlerdi. el-Melikü'l-Mansûr Kalavun kabanın yenini genişletmiş, oğlu ve halefi el-Melikü'l-Eşref Halîl kendi haseki ve memlûklerine sırmalı atlastan kabalar giydirmiştir. Memlûkler'de cübbenin üzerine bazan kürklü ferace de giyilirdi (Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 3, 331, 344, 457-458).

Osmanlılar'da cübbe en çok ilmiye sınıfı tarafından benimsenmiş, beyaz tül-bentli sanıkla beraber ilim ve din adamlarının belirgin kıyafeti haline gelmiştir. Nitekim son dönemlerde yapılan huzur derslerinde çeşitli hediyelerle birlikte mukarrirlere siyah, muhataplara da mavi renkte cübbeler verildi (Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 219, 221). Osmanlılar'da Dîvân-ı Hümâyün çavuşları, solaklar ve yeniçeri çuhadarı gibi bazı görevliler de önlere daha kısa ve etek uçları kemere sokularak giyilen bir cübbe tipini kullanmışlardır. Daha çok zeybeklerin itibar ettiği bir cübbe çeşidi de "abdestlik" adını taşımaktadır. Bazı Arap ülkelerinde kadınların giydiği sırma işlemeli, genellikle kadife ve ipekliden yapılan cübbelerin kol ve etekleri geniş, vücut kısımları daha dardır.

Dar kollu
cübbe
(Elbise-i
Atike-i
Osmâniyye.
İÜ Ktp., TY.
nr. 9362, vr. 18*)

BİBLİYOGRAFYA :

R. Dozy, *Dictionnaire détaillé des noms des vêtements chez les Arabes*, Amsterdam 1845, s. 107-117; R. Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Ankara 1967, s. 57-58; Orhan Şaik Gökyay, *Dedem Korkud'un Kitabı*, İstanbul 1973, s. CDIV; Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 3, 331, 344, 457-458; a.mlf., *İlmiye Teşkilâtı*, s. 219, 221; *Osmanlılar Albümü* (haz. Abdülkadir Dedeoğlu), İstanbul 1984, tür.resimler; Pakalın, I, 311.

SABAHATTİN TÜRKÖĞLU

□ FIKİH. Hz. Peygamber'in Tebûk Gazvesi sırasında Şam (veya Rum) cübbesi giydiğine dair hadisler (Buhârî, "Şalât", 7, "Libâs", 10; Müslim, "Tahâret", 77, 79, 81) ve bazı folklorik bilgiler, cübbenin Asr-ı saâdet'te de bugün Ortadoğu diye adlandırılan bölgedeki halkların ortak giysisi olduğunu göstermektedir. Hatta diğer bazı hadislere dayanarak (Müslim, "İmân", 268, 269; İbn Mâce, "Menâsik", 4; Tirmizî, "Libâs", 10) cübbenin, tarihin eski dönemlerinden beri bölge halkının kullanıldığı bir elbise türü olduğunu söylemek mümkündür. Halkın örfüne uyarak gerek nübüvvetten önce gerekse sonra cübbe giyen Hz. Peygamber'in bunu diğer elbiselerden üstün tuttuğuna dair herhangi bir bilgi yoktur. Aksine en sevdiği elbisenin, bugün cellâbe denilen bir çeşit gömlek (kamîs) olduğu rivayet edilmektedir (İbn Mâce, "Libâs", 8; Ebû Dâvûd, "Libâs", 3; Tirmizî, "Libâs", 27). Kaynaklar, Hz. Peygamber'in günlük hayatta kullandıklarından başka sadece savaşta giderken giydiği üç özel cübbeye sahip olduğunu kaydeder. Savaşlardan birinde giydiği cübbesini şehid bir sahâbîyi kefenlemekte kullandığı da olmuştur (Nesâî, "Cenâ'iz", 61).

Çeşitli rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in cübbeleri genellikle keten, pamuklu ve yünlü kumaşlardandı. Bir defasında koyun yününden mâmul bir cübbe giymiş, ancak terlediğinde kötü koku yaydığı için bir daha giymemek üzere çıkarmıştır. Yakaları, cepleri ve yenleri dîbâc (bir çeşit ince ipekli kumaş, dîbâ) şeritlerle süslü cübbeler de giymiştir ki vefatından sonra bunlardan biri önce Hz. Âişe'nin, sonra da Hz. Esmâ'nın yanında muhafaza edilmiştir (Müslim, "Libâs", 10). Ayrıca erkeklerin saf ipek elbiseler giymesini yasaklamakla birlikte Dümetül-cendel Hükümdarı Ükeydir'in gönderdiği ipek karışımı bir kumaştan (sündüs) mâmul bir cübbeyi giydiği de bilinmektedir (Buhârî, "Hibe", 28; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 127; Tirmizî, "Libâs", 3; Nesâî, "Zinet", 88). Ken-

disine gelen ipek bir cübbeyi, satıp parasından faydalanması için Hz. Ömer'e vermesi (Buhârî, "İdeyn", 1; Müslim, "Libâs", 8, 20), ipek erkek elbiselerinin dinen alim satıma konu teşkil eden (mütekavim) mal olduğunu ve dolayısıyla ticaretinin yapılabileceğini göstermektedir. Hz. Peygamber'in, giyeceklerde en sevdiği rengin beyaz olması ve ashabına da beyazı tavsiye etmesine karşılık (Ebû Dâvûd, "Tıb", 14; "Libâs", 13; Tirmizî, "Cenâ'iz", 18), yeşil ve kırmızı gibi çeşitli renklerde cübbeler giydiği de rivayet edilmektedir (Belâzürî, I, 190; Diyârbekrî, II, 191).

Elbise eteklerinin kısa, yenlerinin ise dar tutulmasına dair umumi emirler cübbeler için de geçerlidir. Bizzat Hz. Peygamber'in, kollarını sıvayamayacak kadar dar yenli yünlü bir Şam cübbesi giydiği hadislerle sabittir (Buhârî, "Şalât", 7, "Libâs", 10; Müslim, "Tahâret", 77, 79, 81). Hz. Peygamber'in cübbeli olmaya özen gösterdiğine veya ashabına bu yönde tavsiyede bulunduğu dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamakla birlikte İslâm tarihi boyunca müslümanlar bütün vücudu örten kullanışlı bir dış giysi olması sebebiyle günlük hayatlarında ve özellikle namazlarda cübbeye önem vermişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Şalât", 7, "İdeyn", 1, "Hibe", 28, "Cihâd", 90, 177, "Bed'ü'l-halk", 8, "Meğâzî", 56, 81, "Libâs", 9-11; Müslim, "Tahâret", 77, 79, 81, "İmân", 268, 269, "Libâs", 8, 10, 20, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 127; İbn Mâce, "Ticârât", 39, 59, "Cihâd", 21, "Libâs", 4, 8, "Menâsik", 4; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 60, "Tıb", 14, "Libâs", 3, 7, 9, 13; Tirmizî, "Cenâ'iz", 18, "Edeb", 46, "Libâs", 3, 10, 27, 30; a.mlf., *Evşâfî'n-nebî* (nşr. Semîh Abbas), Kahire 1405/1985, s. 73-74, 78, 83-84; a.mlf., *eş-Şemâ'ül-lü'l-Muhammediyye* (nşr. İzzet Ubeyd ed-Deâs), Beyrut 1406/1985, s. 39; Nesâî, "Tahâret", 96, "İdeyn", 5, "Cenâ'iz", 38, 61, "Zinet", 88; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 450, 454, 459; III, 436; Belâzürî, *Ensâb*, I, 190, 570; IV/B, 131; Ebû's-Şeyh, *Ahîlâku'n-nebî ve âdâbüh* (nşr. Seyyid el-Cümeylî), Beyrut 1406/1986, s. 93-95; İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, II, 564, 570; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kitâbî'l-Arabî), I, 33, 35; III, 46; Firûzâbâdî, *Sif-rü's-sa'ade* (nşr. Abdullâh b. İbrâhim el-Ensârî), Beyrut 1402/1982, s. 198; Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, II, 190-191; Cevâd Alî, *el-Mufaşşal*, V, 52-53; Salâh Hüseyin el-Ubeydî, *el-Melâbisü'l-'Arabîyyetü'l-İslâmiyye fi'l-'asri'l-'Abâsiyyi's-şânî*, Bağdad 1980, s. 241-251; Muhammed Abdülhakîm el-Kâdî, *el-Libâs ve'z-zîne mine's-sünneti'l-muâthhara*, Kahire 1409/1989, s. 21-25.

CENGİZ KALLEK